

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

24ste JAARGANG, NUMMER 4, APRIL 1988

daad en gedachte

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

EEN WINTER VAN ONTEVREDENHEID IN ZWEDEN

De winter van 1978/79 staat in Groot-Brittannië bekend als 'De winter van de ontevredenheid'. Het was de winter waarin de toenmalige Labourregering van premier Callaghan zich gekonfronteerd zag met een omvangrijke stakingsbeweging in het gehele land, tijdens welke de zelfstandig en spontaan handelende stakers met veel succes het zogenaamde 'secondaire posten' als strijdmethode toepasten en de zogenaamde 'Arbeiderspartij' en de Britse vakbeweging alle zeilen moesten bijzetten om de beweging weer onder controle te krijgen. Sindsdien is 'de winter van de ontevredenheid' een soort van begrip gebleven en daaruit valt het ongetwijfeld te verklaren dat een voor managers, economen en statistici bestemd blad als *Business Week* in zijn nummer van 15 februari j.l. over een omvangrijke stakingsbeweging in Zweden sprak als over 'de winter van de Zweedse ontevredenheid'.

Ook uit het bewuste artikel blijkt voor de zoveelste keer de grote betekenis van Zweden als kapitalistisch land, nauwkeuriger gezegd: als *m o d e r n* kapitalistisch land. Niettegenstaande een slechts gering bevolkingsaantal van 8 miljoen kent Zweden een zelfs naar westerse maatstaven tamelijk hoog levensstandaard die mede berust op een relatief buitengewoon grote export. Sedert er in 1938 tussen de vakbeweging en de ondernemers de beruchte overeenkomst van Saltsjöbaden werd gesloten, zijn de arbeidsverhoudingen er als het ware typerend en toonaangevend voor die van alle belangrijke industriestaten. Dank zij de innige samenwerking tussen de vakbonden en het kapitaal heeft er in Zweden gedurende ongeveer een halve eeuw een grotere arbeidsrust geheerst dan elders, ook al werd die arbeidsrust vanzelfsprekend toch wel meer dan eens onderbroken door stakingen van onderop, zoals bijvoorbeeld die bij de binnen de poolcirkel gelegen ijzermijnen van Kiruna of die van de dokwerkers in havensteden als Malmö en Gothenburg.

Binnen het moderne Zweedse kapitalisme ontwikkelden zich belangrijke ondernemingen op even voorspoedige als snelle wijze. Firma's als Volvo, Saab-Scania, Electrolux, Ericson of de Zweedse tak van Brown Boveri werden echte grootbedrijven. Hun gunstige reputatie dankten zij niet enkel aan de hoge kwaliteit van hun producten, maar ook hieraan dat zij, als gevolg van het in Zweden heersende arbeidsklimaat, de afgesproken levertijden vrijwel nimmer overschreden. Maar met de goede vruchten die Saltsjöbaden lange tijd voor het Zweedse kapitaal heeft afgeworpen is het zo langzamerhand voorbij. De destijds daar gesloten overeenkomst is tientallen jaren lang een stimulans voor een modern-kapitalistische ontwikkeling geweest. Maar juist diezelfde modern-kapitalistische

ontwikkeling heeft oude tradities verstoord, heeft oude bindingen aan sinds jaar en dag bestaande organisaties verbroken en heeft de klassenscheiding verdiept. Wie die konklusie nog niet wilde trekken ondanks de diverse kleinere conflicten die er het symptoom van waren, zal moeten erkennen, dat ook de Zweedse ‚welvaartsstaat‘ (de eerste ‚welvaarsstaat‘ in de geschiedenis) niet langer gevrijwaard is voor de besmetting door het virus van de ‚wilde‘ staking. „De tijd dat er geen arbeidsconflicten waren ligt achter ons“, zo heeft een directeur van één der grootste Zweedse ondernemingen verklaard. Nu zijn er, we zeiden het zopas al, ook in Zweden in de laatste vijftig jaar wel degelijk arbeidsconflicten geweest en is de hooggeroemde arbeidsrust ook daar niet meer dan een sprookje, evengoed als ze in Nederland een sprookje is. Toch zijn de woorden van de hier geciteerde Zweedse ondernemer wel begrijpelijk. Hij bezigde ze op een moment, dat er niet langer sprake was van het een of andere conflict hier of een dergelijk conflict daar, maar van een, zoals gezegd, omvangrijke stakingsbeweging die drie weken duurde, tijdens welke door bepaalde bedrijven ook de methode van de uitsluiting werd gehanteerd en die tot gevolg had dat vrijwel de gehele Zweedse export werd lamgelegd. Door de omvang en de konsekventies van deze stakingsbeweging drong zich haar betekenis voor de Zweedse verhoudingen op eens met volle scherp te aan de betrokkenen op.

Alleen al een bedrijf als Volvo leed een produktieverlies van zo'n 44 miljoen dollar per dag 1). Het totale produktieverlies van de Zweedse industrie werd aan het einde van de tweede stakingsweek op meer dan een miljard dollar geschat. En vanzelfsprekend werd dit produktieverlies nog kolossaal vergroot toen de Zweedse ondernemers vervolgens op de aktie van 42.500 arbeiders reageerden met een uitsluiting van het 50.000-koppige kantoorpersoneel en werkwilligen in de door de staking getroffen bedrijven.

De manier waarop in Zweden vakbeweging, sociaaldemokratie en ondernemersdom tot dusverre de arbeidsvrede trachtten te handhaven, leidde ertoe dat de schone schijn werd gewekt van een samenleving, die als ‚het rode paradijs‘ werd aangeduid. Dat resulteerde dan in feite tot een beleid ten aanzien van lonen en arbeidsvoorwaarden, waarbij de vakbeweging – steun en toeverlaat van de sociaaldemokratie in de verkiezingscampagnes – de arbeiders tot matiging poogde te bewegen, voor zover ze niet – achter de rug van de arbeiders om – die matiging al aanvaard had of in praktijk bracht.

Waarmee men thans in Zweden te maken heeft is een verwijding van de dientengevolge ontstane kloof tussen de arbeiders en ‚hun‘ traditionele organisaties, een verwijding die in alle modern-kapitalistische landen te konstateren valt. Deze verwijding echter is in het afgelopen jaar versneld en wel door de economische problemen van het Zweedse ondernemersdom. Door de val van de dollar zijn de Zweedse kwaliteitsprodukten in het voor Zweden zo belangrijke afzetgebied van de Verenigde Staten (en ook elders) duur geworden. De Zweedse export is daardoor zéér aanzienlijk teruggelopen. Om hun export niet nog meer in gevaar te brengen zien de Zweedse ondernemers – die zich sinds lang onderscheiden door hun politiek van relatief hoge lonen – zich genoodzaakt hun loonkosten zoveel mogelijk te drukken teneinde hun concurrentiepositie op de wereldmarkt te handhaven en zo mogelijk te verbeteren.

Onder grote druk van hun achterban verlangden de Zweedse vakbonden in januari j.l. een loonsverhoging van 7 pct. Aangezien er in Zweden een inflatie van ongeveer 5 pct. bestaat kon dat moeilijk een overdreven eis worden genoemd en in tijden van wat gunstiger economische ontwikkeling zouden ondernemers en vakbeweging ongetwijfeld zeer snel een kompromis hebben bereikt dat de vakbondsbestuurders er wel door zouden hebben kunnen drukken. Thans lagen de dingen anders. De industrie wenste in geen geval een

1) Dit cijfer en alle overige feitelijkheden in dit korte overzicht zijn ontleend aan *Business Week*. Wij hebben over de hier behandelde stakingsbeweging in Zweden en andere bladen nauwelijks berichten aangetroffen. Dat verklaart ook waarom wij omtrent de afloop van dit conflict geen bijzonderheden kunnen meedelen.

loonsverhoging van meer dan 4 pct. aan te bieden. En de sociaaldemokratische regering van premier Carlsson stelde zich — tot grote woede van die arbeiders die zich omtrent de sociaaldemokratie nog altijd illusies maakten — vierkant naast de ondernemers op. De schone schijn, dat de Zweedse sociaaldemokratie het hare bijdroeg tot een ‚sociale politiek‘ van het ondernemerdom werd eensklaps doorgeprikt. „Wij mogen in Zweden de lonen niet meer verhogen dan onze concurrenten in andere landen doen“, verklaarde de minister van economische zaken Bo Wänghammer. Zelfs de omstandigheid dat er nog dit jaar in Zweden verkiezingen zullen worden gehouden, woog kennelijk voor de regering minder zwaar dan de directe nood van de van export in zo hoge mate afhankelijke industriële bedrijfstak.

Business Week konkludeert uit dit alles dat het in Zweden bestaande sociale kontrakt tussen ondernemers, regering en vakbonden, onder zware druk staat en onder nog wel zwaardere druk zal komen te staan. Dat is een konklusie waaraan wij niets hebben toe te voegen, al zijn wij van mening, dat bepaald niet alleen de teruggelopen export hiervoor verantwoordelijk is of de ‚Zweedse winter van ontevredenheid‘ heeft veroorzaakt. Ook zonder dat is de mythe van de Zweedse arbeidsvrede hoe langer hoe meer verbleekt. Hoe meer de ondernemers hun bedrijven moderniseren, hoe meer kapitaal er (derhalve) geakumuleerd wordt en hoe kwetsbaarder (derhalve) de vrije markteconomie, des te moeilijker valt het de vakbeweging haar functie op dusdanige wijze uit te oefenen dat daarbij de v a k b o n d s m y t h e in stand gehouden wordt. Direct gevolg: de greep van de vakbeweging op de achterban verslapt, de druk van de arbeiders op de vakbondsbureaucratie wordt groter, de directe confrontatie tussen kapitaal en arbeid (anders gezegd: het zelfstandig optreden der arbeidersklasse) wordt hoe langer hoe meer van een altijd aanwezige mogelijkheid tot praktische realiteit.

— o —

EEN NIEUWE KIJK OP DE SOCIAALDEMOKRATIE?

Bevat hiet nieuwe boek van de sociaaldemokratische ideoloog Paul Kalma, de directeur van de Wiardi Beckman Stichting, getiteld ‚Het socialisme op sterk water‘, een nieuwe kijk op de sociaaldemokratie? Ja voor zover de zienswijze van Kalma radikaal verschilt van de kijk die in de gelederen van die sociaaldemokratie doorgaans wordt gehuldigd. Daar wordt de zo duidelijk op iets totaal anders wijzende praktijk ten spijt, het nog altijd zo voorgesteld, alsof de sociaaldemokratie een partij of beweging is, die de belangen van de arbeiders verdedigt. Maar indien men er acht op slaat, dat al zo'n driekwart eeuw geleden in de boezem van de sociaaldemokratie zélf daaraan getwijfeld werd, dat een man als Saks er niet voor terugschrok om de sociaaldemokratie ‚burgerlijk‘ te noemen, dan zal men de hierboven gestelde vraag in ontkenkende zin beantwoorden. Dan zal men moeten toegeven, dat Kalma als puntje bij paaltje komt niets wezenlijk nieuws vertelt. Bedoelt hij met de titel van zijn boek, dat ‚het socialisme‘ op sterk water moet worden gezet? Maar dat is toch al, door lieden als Vliegen en Oudegeest, Troelstra en Schaper — om ons tot Nederland te beperken — meer dan 75 jaar geleden gebeurd? Indien men althans niet — en zeer terecht — in het midden wil brengen, dat zelfs dát niet geschieden kon aangezien de sociaaldemokratie nooit socialistisch was.

De PvdA — de wettige erfgenaam van de SDAP — moet volgens Kalma nu eens leren om trots te zijn op de ‚sociaal-kapitalistische‘ maatschappij die mede dank zij haar is ontstaan. Wat hij hier betoogt komt (min of meer) op precies hetzelfde neer wat wij al wel

tientallen jaren lang beweerd hebben, namelijk dat de sociaaldemokratie zich wel als een arbeidersbeweging v o o r d e e d , doch dat zij in feite niets anders was dan de progressieve vleugel van de Nederlandse bourgeoisie en dat wat zij tot stand heeft gebracht gekarakteriseerd kan worden als de voltooiing van de burgerlijke revolutie, als het vorm geven aan de politieke bovenbouw die past bij de modern-kapitalistische onderbouw van de bestaande samenleving.

Wat Kalma de ‚sociaal-kapitalistische‘ maatschappij van vandaag noemt is een keiharde, op het maken van winst gerichte maatschappij, waaraan weinig ‚sociaals‘ te onderkennen valt, afgezien dan van de sociale schijn. Die sociale schijn – de voorzieningen die verwezenlijkt zijn om het produktieproces met zo min mogelijk wrijvingen te doen verlopen – vormt een uiterst dun vernisje, dat er in tijden van economische teruggang door lieden als Ruding en De Graaf haastig wordt afgekrabt.

Kalma meent, dat het ‚linksisme‘ in de PvdA moet worden bestreden. Dat kan in onze ogen – maar we zijn er niet helemaal zeker van hoever Kalma daarbij wil gaan – slechts betekenen dat de socialistische m y t h e van deze partij dient plaats te maken voor haar kapitalistische werkelijkheid. Het enige waarin hij met ons verschilt – maar het is een zeer belangrijk en wezenlijk verschil – is dit, dat hij aan datgene wat hij ‚linksisme‘ noemt een reële betekenis toekent, wij daarentegen het voor niet meer dan een schijn houden, een schijn, die hoe langer hoe meer verbleekt. Dat verbleken is een gevolg van de maatschappelijke ontwikkeling; een gevolg hiervan dat de ‚welvaartsstaat‘ oftewel wat Kalma ‚sociaal-kapitalisme‘ noemt, verwezenlijkt is en de fundamentele tegenstelling tussen de arbeidersklasse enerzijds, een partij als de PvdA anderzijds, hoe langer hoe meer zichtbaar wordt. Het betoog van Kalma dankt aan die ontwikkeling zijn ontstaan. Het vat in woorden samen – en kennelijk niet altijd volledig samen – iets van wat er al sinds lang aan de hand is.

Kalma, zo konkludeert een redakteur van *NRC/Handelsblad*, wil het borstbeeld van Karl Marx op de mesthoop der geschiedenis werpen. Denkt, vragen wij, de redakteur in kwestie werkelijk in alle ernst, dat een dergelijk borstbeeld nog ergens in het partijbureau van de PvdA kan worden aangetroffen? Het was na 1937, het jaar waarin een nieuw, door Wiardi Beckman, prof. Van den Bergh en anderen samengesteld partijprogramma werd aangenomen, al niet meer in het bureau van de SDAP te vinden. Het stond daar alleen nog maar in een stoffige zolderhoek waar nooit iemand kwam, na de aanvaarding van het door Kuyper geschreven partijprogramma van 1912. Maar wat de verwijdering van dat borstbeeld natuurlijk niet heeft kunnen beletten: de tegenstellingen tussen kapitaal en arbeid zijn er, juist in de zogenaamd ‚sociale‘ kapitalistische maatschappij bepaald niet geringer op geworden en de klassenstrijd van de arbeiders is – om de terminologie van Kalma te hantieren – allerminst op sterk water gezet en zó springlevend als ze nooit tevoren is geweest.

Op alles wat Kalma wil kunnen wij in dit opstel, waarin wij ons slechts met één aspect van zijn pleidooi bezig houden, niet ingaan. Maar wanneer we de details terzijde laten en letten op het feit, dat hij een on-ideologische, op verstandig management van ‘t kapitalisme gerichte koers wil varen, dan kunnen wij zijn betoog niet anders samenvatten dan met de woorden die de reformist Eduard Bernstein eens tot de sociaaldemokratie van zijn tijd richtte, het vermaan namelijk, dat zij ook diende te schijnen, wat zij in wezen was. Want verstandig management, verstandig k a p i t a l i s t i s c h management dat is, anders dan Kalma kennelijk meent, altijd het doel van de sociaaldemokratie geweest. Bij het streven daarnaar werd zij gehinderd door de niettemin voor de verwezelijking van dat doel onontbeerlijke schijnradikale ideologie. In ons tijdvak is die ideologie niet langer onontbeerlijk en wordt de hinder ervan dagelijks groter. Vandaar Kalma’s geschrift, dat alleen maar diegenen op kan schrikken die de schijn voor het wezen houden en de schijn ten koste van alles willen handhaven.

MET ZEER VEEL GEMENGDE GEVOELENS

De gevoelens waarvan in bovenstaande titel sprake is, zijn die welke ons bekropen bij het lezen van het gesprek, dat Laura Starink, de korrespondente van *NRC/Handelsblad*, in Moskou heeft gevoerd met Anna Larina Boecharina, de weduwe van de op 13 maart 1938 na een showproces geëxecuteerde 'oude' bolsjewiek Nikolaj Ivanovitsj Boecharin en dat werd weergegeven in genoemde krant op 5 maart j.l. Laat ons, alvorens toe te lichten waarom die gevoelens zo 'gemengd' waren, één ding héél duidelijk vooropstellen. De op last van Stalin door de openbare aanklager Wysjinski (een voormalige mensewiek) ingebrachte beschuldigingen vormden een aaneenschakeling van leugens, ongerijmdheden, verdraaiingen van de werkelijkheid en nimmer bewezen verdachtmakingen die ook door Boecharins zogenaamde 'bekentenis' in de verste verte niet werden gestaafd. Nikolaj Boecharin, die ooit door Lenin als een der mogelijke voortzetters van zijn werk werd beschouwd en die door de stichter van het moderne staatskapitalistische Rusland hogelijk werd gewaardeerd, werd koelbloedig vermoord. Het was een moord in het kader van de moord op bijna alle oude en vertrouwde medewerkers van Lenin om geen andere reden dan dat ze in leven een dodelijke bedreiging vormden voor de man die zich, als sekretaris-generaal van de Russische bolsjewistische partij, van een absolute en diktatoriale macht had weten meester te maken.

Dat vijftig jaar na de voltrekking van het vonnis van het 'gerechtshof' een posthume rehabilitatie van Boecharin heeft plaatsgevonden is uiteraard van betekenis voor een juiste beoordeling van de Stalin-periode, waaraan het overigens — ook al lang voor de beroemde onthullingen van Chroestsjov op het 20ste partijcongres — nimmer heeft ontbroken. Voor de betekenis, niet alleen van de Stalin-periode, maar van het bolsjewisme als zodanig en voor een goed inzicht in het karakter van de Russische revolutie en de maatschappij die als resultaat ervan ontstond, zijn de uitlatingen van Boecharins weduwe zo belangwekkend en interessant.

„Ik weet”, zei Anna Larina tot Laura Starink, „hoe die oude bolsjewieken de partij waren toegedaan. Uit liefde voor de partij hebben ze er zelfs mee ingestemd hun overtuigingen geweld aan te doen . . . Zelfs toen de dood hem al bedreigde dacht Boecharin voornamelijk aan de schande dat ze hem uit de partij zouden stoten . . .”

Voor Nikolaj Boecharin — en voor al die andere 'oude' bolsjewieken die het slachtoffer werden van Stalins terreur — ging de partij boven de waarheid, dat wil zeggen niet alleen boven een realistische analyse van de toenmalige situatie, maar ook boven alles wat aan die partij een geringere betekenis zou willen hechten dan aan een werkelijke machtsvorming door de arbeidersklasse. De opvattingen van Boecharin en de overige door Stalin vermoorde Russische prominenten stonden haaks op alles wat zweemde naar werkelijke invloed van de arbeidersraden, organen overigens waaraan de in hoofdzaak uit politieke idealisten samengestelde sowjets nog op geen stukken na beantwoordden. Maar het is deze opvatting, die aan de partijmacht de voorkeur geeft boven de radenmacht oftewel de macht van de arbeidersklasse, die mede ertoe heeft geleid, dat de bolsjewieken de weg naar arbeidersmacht geblokkeerd hebben en de weg voor de partijdiktatuur hebben vrijgemaakt.

Strikt genomen is het nog anders. Niet de opvattingen van de bolsjewieken hebben de weg naar de partijdiktatuur vrijgemaakt. Het zijn de maatschappelijke verhoudingen in Rusland geweest die geen andere ontwikkeling open lieten dan een staatskapitalistische met de diktatuur van de bolsjewistische partij als voorlopig enig mogelijke bekroning.

Daaruit volgt dat het lot van Boecharin, ofschoon ondubbelzinnig een politieke

moord, tegelijkertijd een moord was, die onherroepelijk voortvloeide uit opvattingen die Boecharin tot op het moment van zijn dood is blijven huldigen. Ook hij onderschreef de opvatting, verwoord in een lied, dat in de D.D.R. bekend en wijdverbreid is, dat de partij ‚altijd gelijk’ heeft. Boecharin was een kind van de burgerlijke Russische revolutie, die zonder de Russische burgerij en tegen die burgerij naar de overwinning diende te worden gevoerd. Als kind van die revolutie was hij tegelijk haar slachtoffer. Het klimaat dat hem tegronde richtte was mede door hem — als kind van z’n tijd — in het leven geroepen. Als men — en terecht — Stalin een moordenaar noemt (sommigen van ons deden dat al in de jaren ’30) dan dient men daarbij niet te vergeten, dat Boecharin een persoon was die tot een partij behoorde die moordenaars kweekte. Niet alleen voor Stalin maar óók voor Boecharin was de partij iets dat belangrijker was dan het leven. Dat hij zich tegen Stalins gedwongen kollektivisaties heeft verzet, die het leven van miljoenen eisten, verandert daar aan niets.

„Boecharin”, verklaarde zijn weduwe, „heeft de partijdiscipline nooit geschonden.” Inderdaad. Daarmee is onverbiddelijk het oordeel geveld over de Stalins (klein en groot) en over de Wysjinskis. Maar de uitspraak houdt tevens een ander oordeel in: een historische veroordeling van Boecharin zelf op héél andere gronden uiteraard dan die van het krapuul dat in 1937 vonnis velde.

— o —

EINDELIJK EEN ANARCHISTISCHE ERKENNING

Mythen en legenden hebben een bijzonder taai leven. Een gevecht daartegen is doorgaans niet meer dan een gevecht tegen de bierkaai. Eén van die legenden is de opvatting dat Karl Marx een ‚staatssocialist’ zou zijn geweest en dat hij, in tegenstelling tot de anarchisten, die ervan overtuigd zijn dat de opheffing van het kapitalisme en van de loonarbeid de vernietiging van de staat vooropstelt, integendeel de *v e r o v e r i n g* van de staat predikte, die volgens hem dan aan de vernietiging van het kapitalisme dienstbaar zou moeten worden gemaakt. Dat hiervan geen sprake is, dat Marx integendeel ook het ‚stukslaan’ van de staat als voorwaarde voor het slagen van een arbeidersrevolutie beschouwde, dat wilde er bij anarchisten nooit in, met wat voor onweerlegbare bewijzen men ook kwam opdagen.

Het is nog maar nauwelijks twee jaar geleden dat een van onze makkers met een van Nederlands meest vooraanstaande anarchisten, te weten Arthur Lehning, hierover in discussie raakte. „Marx was een staatsocialist” zo verklaarde Lehning en wat onze geestverwant daar ook tegen inbracht, het was aan dovemans oren gezegd. Onze vriend was er niet verbaasd over. Hij had, met woordvoerders van het anarchisme nooit iets anders meegemaakt. Vandaar onze verrassing toen wij dezer dagen in een zojuist bij een anarchistische uitgeverij verschenen geschrift 1) een ruitelrijke erkenning lazen dat niet alleen Michael Bakoenin, maar ook Karl Marx op de noodzaak van het vernietigen van de staat heeft gewezen en wel in de brochure die hij wijdde aan de Kommune van Parijs.

De brochure waarop wij hier doelen bevat teksten van Bakoenin en van Kropotkin over die Kommune. Van de hand van Bakoenin stamt de proklamatie, de oproep van 26 september 1870 die wordt afgedrukt naast een niet voltooide beschouwing over de betekenis van de Parijse Kommune. Een dergelijke, complete, beschouwing van de hand van Kropotkine vormt ’t slot van de gepubliceerde teksten. Ze vormen een welkome bijdrage

niet enkel tot kennis van de Parije Kommune, maar ook tot de kennis omtrent de wijze waarop deze door de beide Russen werd geïnterpreteerd.

1) Bakoënin/Kropotkin, *Commune van Parijs*, uitgeverij Kroonstadt Kollektief, Boskoop, 57 blz., prijs f 5,50.

— 0 —

DE FABELS VAN LAFONTAINE

Jean de la Fontaine was een Frans dichter die in de 17e eeuw leefde en die tot ver buiten Frankrijks grenzen beroemd werd door de vele fabels die hij schreef, beroemder nog dan de Griekse fabeldichter Aesopus, die hem (soms) tot voorbeeld diende. Ook wie zijn fabels — korte, puntige, op rijm gezette verhaaltjes waarin hij aan dieren menselijke eigenschappen worden toegeschreven en die een moraliserend karakter hebben — niet kent, weet niettemin héél goed wat of er bedoeld wordt met een ‚wolf in schaapsvacht‘ en wat of daarvan te duchten valt. Hij kent zoal niet de inhoud dan toch vaak genoeg de titel van fabels als ‚De krekel en de mier‘ of ‚De vos en de kraai‘.

Oskar Lafontaine is de vice-voorzitter van de S.P.D., die tot voor zeer kort als de belangrijkste vertegenwoordiger van de zogenaamde ‚linkervleugel‘ van deze Duitse partij werd beschouwd. Toen vorig jaar Willy Brandt als partijvoorzitter aftrad was Oskar Lafontaine een dergenen die in aanmerking kwamen om hem op te volgen. Onder zijn voorzitterschap, zo meenden velen, zou de partij een verjonging kunnen doormaken en zou de bezem worden gehaald door het stofnest van ‚het verkalkte reformisme‘. Maar Lafontaine haalde het niet. Hij moest het afleggen tegen de kandidaat van de ‚rechtervleugel‘, Hans-Jochem Vogel uit Hamburg. Lafontaine moest zich met een tweede plaats aan de top tevreden stellen. Maar hij bleef de hoop van de *Jusos*, de zichzelf voor ‚radikaal‘ houdende ‚Jonge Socialisten‘ en van *Die Falken*, de jeugbeweging van de S.P.D. Maar alle hoop op hem is thans vervlogen. Liever gezegd: de zogenaamde ‚linkervleugel‘, die de schijn wil handhaven van ‚links‘ te zijn, geeft luid te kennen, achteraf beschouwd in hem een man van ‚rechts‘ te zien.

De reden is duidelijk: Oskar Lafontaine wordt de laatste tijd niet moe een fabeltje te vertellen en hij blijkt daarin nauwelijks minder bedreven dan zijn Franse naamgenoot van drie eeuwen geleden. Het is het fabeltje dat werktijdverkorting zonder behoud (dus met *v e r m i n d e r i n g*) van loon tot afname van de werkloosheid zou leiden aangezien het vrijkomende geld voor het creëren van werkgelegenheid zou worden gebruikt. Dat dit inderdaad een fabeltje is springt in het oog, wanneer men er op let, dat in de praktijk hoofdzakelijk geïnvesteerd wordt in arbeidsbesparende, de loonkosten drukkende, technologie. De *Jusos* hebben dan ook groot gelijk wanneer zij van ‚*Oskars Märchen*‘ oftewel ‚Oskars sprookje‘ spreken. Maar de *Jusos* hebben ongelijk door Lafontaine niet enkel een fabelverteller te noemen, maar hem ook nog eens voor te stellen als een fabelfiguur, als de (rechtse) wolf in schaapsvacht namelijk die zich temidden van de linkse kudde begaf. Volstrekt ongelijk heeft ons inziens eveneens Franz Steinkühler, de opperbons van de vakbond *IG Metall*, die Lafontaine van ‚verraad‘ heeft beschuldigd.

De zaak is niet zo simpel als ze lijkt. Lafontaine is wel een fabelverteller, maar hij is noch een wolf in schaapsvacht, noch een verrader van de ‚linkervleugel‘. Dat niet slechts omdat hij al lang voordat hij zijn fabeltje rondstrooide openlijk te kennen gaf ‚op de keper beschouwd een konservatief‘ te zijn, doch vooral om deze reden dat het bestaan van

de zogenaamde ‚linkervleugel‘ al evenzeer een fabeltje. Als de *Jusos* zeggen dat Lafontaine ‚een utopist is, die voor rechts kapituleert‘, dan dient te worden vastgesteld, dat het weliswaar utopisch is om van korter werken tegen minder loon vermindering van de werkloosheid te verwachten, maar dat Lafontaine niet ‚voor rechts gekapituleerd‘ heeft om de eenvoudige reden, dat er tussen hem en ‚rechts‘ als tussen de gehele zogenaamde ‚linkervleugel‘ en ‚rechts‘ nooit enig *w e z e n l i j k* verschil heeft bestaan. Als Steinkühler zich tegen Lafontaine keert, omdat hij het ondernemersdom in de kaart zou hebben gespeeld, dan mag niet worden vergeten, dat Steinkühler zelf, de *IG Metall* en de gehele Duitse vakbeweging, herhaaldelijk het belang van de ondernemers in de Bondsrepubliek hebben gediend. Bovendien: de fabel die Lafontaine verkondigt, wordt niet alleen door hén, maar ook door vooraanstaande figuren uit de vakbeweging verkondigd en dat zowel in de Bondsrepubliek als elders.

Komende maand mei zal het achttien jaar geleden zijn, dat Willy Brandt op een kongres van de S.P.D. in Saarbrücken – stom toevallig net precies de woonplaats van Oskar Lafontaine – verkondigde, dat de sociaaldemokratie streefde naar een moderne welvaartsstaat, maar eraan toevoegde, dat een dergelijk streven bepaald niet uitsloot, dat er ook voor de ‚linkervleugel‘ in haar gelederen plaats was. Brandt zei dat nog maar luttele weken nadat bepaalde figuren van de ‚linkervleugel‘, zoals Klaus Benneter, waren geroyeerd. Deze en enkele van zijn eveneens geroyeerde medestanders overwogen, naar zij verklaarden, korte tijd de vorming van een nieuwe (linkssocialistische) partij. Maar daarvan is nooit iets gekomen. De zogenaamde ‚linkervleugel‘ waartoe zij behoorden was kennelijk een ‚linkervleugel‘ van *die* partij, die voor een *m o d e r n k a p i t a l i s m e* ijverde, een ‚linkervleugel‘ waaraan buiten die partij geen behoefte was. Daaraan is sindsdien niets veranderd. De zogenaamde ‚linkervleugel‘ van nu is nog altijd de ‚linkervleugel‘ van het progressieve kapitalisme, die alleen maar iets anders poogt te schijnen dan wezenlijk het geval is.

Wat de zaak ingewikkelder maakt, doch in feite slechts een bevestiging is van alles wat wij hier tot dusver hebben betoogd, is dit, dat Lafontaine, die – naar er door ‚links‘ beweerd wordt – ‚links‘ verraden zou hebben en voor ‚rechts‘ zou hebben gekapituleerd, door de top van de S.P.D. in het ongelijk is gesteld. Dat wil zeggen, dat zijn ideeën geen genade hebben kunnen vinden in de ogen van de partijtop. De verklaring hiervoor is, dat de partijtop rekening moet houden met al die arbeiders die vanwege de traditie nog altijd de electorale achterban van de partij vormen. Wat Lafontaine betreft: die heeft het oog gericht gehad op de politieke vertegenwoordigers van bepaalde ondernemerskringen met wie de S.P.D. in de nabije toekomst zo goed als in het nabije verleden wil (en zal moeten) regeren: te weten de politici van de liberale F.D.P.

Tussen Hans-Jochem Vogel en Oskar Lafontaine bestaan er geen fundamentele verschillen. Beiden vertegenwoordigen het moderne kapitalisme. Maar de een, zogenaamd van de ‚linkerzijde‘, maakt duidelijk dat de ondernemers niets van zijn kant hebben te vrezen; de ander, voor wie de kapitalisten geen enkele vrees koesteren, probeert de proletarische achterban te paaien. Voor de een zowel als voor de ander is kennelijk die fabel van Jean de la Fontaine, waarin betoogd wordt dat men met ‚de vijand‘ (en we hebben hier de klassevijand op het oog) op ‚z’n vijands‘ om moet gaan, tevergeefs geschreven.

– o –

Dat Daad en Gedachte, dank zij nieuwe technieken die we toepassen, mooier is en beter leesbaar dan ooit tevoren, valt niet te ontkennen. Maar die nieuwe technieken kosten wel veel geld. Wilt u daar eens aan denken, wanneer u een financiële bijdrage overmaakt?

BRITSE VERPLEEGSTERS GAVEN HET SEIN TOT VERSCHERPING VAN DE KLASSENSTRIJD

Hoe komt het, zo vroeg zich onlangs het gezaghebbende Britse dagblad *Financial Times* af 1), dat ‚de kwade dagen van weleer plotseling schijnen te zijn teruggekeerd? Hoe komt het dat voor het eerst sinds 1984, het jaar waarin we getuige waren van de grote mijnwerkersstaking alsmede een kortere staking van de dokwerkers, plotseling de vakbonden hun tanden laten zien, de ene staking op de andere volgt en de berichtgeving daaromtrent alle overige berichten overschaduwet?’

Het antwoord op deze twee vragen werd gegeven door genoemde krant zelf. ‚Hoewel’, zo verklaarde het blad, ‚dit met kracht wordt tegengesproken door de regering en door het *Royal College of Nursing* 2), is iedereen er verder wel van overtuigd, dat de regering – die aanvankelijk alle eisen van de gezondheidswerkers afwees – bakzeil haalde toen achtendertig verpleegsters in Manchester met een (‘wilde’) staking protesteerden tegen het voornemen om de lonen in de gezondheidszorg te korten. En dat simpele feit heeft meer dan wat ook ertoe bijgedragen, dat het stakingswapen hier te lande weer volop gehanteerd dreigt te worden.’

De aktie waarnaar de *Financial Times* verwees, werd ondernomen door nachtzusters wier dienst begon op de avond van de 7e januari. Eén van de zusters verklaarde aan een journalist: ‚Doorgaans zijn wij hier niet strijdbaar, maar wat er nu in het uitzicht is gesteld heeft onze woede gewekt.’

Inderdaad was het onmiskenbaar, dat de aktie van het handjevol verpleegsters in Manchester het effekt had van vallende dominostenen. En meer dan dat zelfs. Hun optreden leidde er niet alleen toe, dat de geschrokken regering te kennen gaf zich over de aangekondigde bezuinigingen in de gezondheidszorg nog eens te willen bezinnen. Een ander gevolg ervan was dit, dat het *Royal College of Nursing*, de vakbond met de meeste leden in de gezondheidszorg, aanstalten maakte tot een herziening van het tot dusver gevoerde beleid.

Waar overheid en vakbondsbestuurders beiden het meeste van waren geschrokken was het volstrekt spontane en geheel zelfstandige optreden der Manchester verpleegsters, alsmede – uiteraard – van het feit dat hun spontane aktie van onder-op bijzonder aanstekelijk bleek te werken en vrijwel onmiddellijk navolging vond bij verpleegsters en gezondheidswerkers elders en niet bij hen alleen.

Hoe valt de plotselinge strijdbaarheid van de Britse verpleegsters te verklaren? ‚De belangrijkste reden om in staking te gaan’, zo schreef de *Financial Times* op 2 februari, ‚was wel deze, dat de betrokkenen zo langzamerhand tot de slotsom waren gekomen dat geduld oefenen en onderhandelen door de vakbond geen enkel resultaat opleverden.’ Dat gold voor de verpleegsters in Manchester, het gold niet minder voor verpleegsters elders. Zuster Kit Mahoney van het North Middlesex in Noord-Londen vertelde een tv-verslaggever: ‚Ik ben de gang van zaken beu en ik voorzie dat het allemaal nog veel beroerder zal worden. Dat is de reden dat ik besloot om mee te staken.’

Overigens: toen journalisten naar de redenen voor het optreden der verpleegsters informeerden, bleek hun – vanwege een grote verscheidenheid aan antwoorden – dat er een hele reeks van oorzaken waren en dat het ook in dit geval, gelijk zo vaak, ging om de bekende druppel die de emmer deed overlopen.

1) *Financial Times* van 1 februari 1988.

2) *Royal College of Nursing*: een van de drie vakbonden waarin verpleegsters en verpleegkundigen in Groot-Brittannië zijn georganiseerd.

Zoals we reeds opmerkten: toen de staking van de nachtploeg in Manchester het sein bleek voor stakingsakties in vele Britse ziekenhuizen, deden zich zowel bij de regering als bij het *Royal College of Nursing* symptomen voor van een lichte paniek. Minister-president mevrouw Thatcher, die — met haar bekende arrogantie — aanvankelijk doof was gebleven voor alle voorafgaande tekenen van ernstige onrust onder het verplegend personeel, besloot plotseling tot een voor haar doen ongebruikelijke stap. Ze schreef een brief aan Trevor Clay, de algemeen-sekretaris van het *Royal College of Nursing*, waarin ze hem uitnodigde voor een gesprek met haar én minister van gezondheid John Moore. Gedrieën zouden ze dan de moeilijkheden in de gezondheidszorg kunnen bepraten. Wat maandenlang onbespreekbaar was geweest, dat hadden de verpleegsters van Manchester opeens bespreekbaar gemaakt.

Maar de uitnodiging van mevrouw Thatcher kwam te laat. Het *Royal College of Nursing* was altijd een vakbond geweest, die zich hierin van de beide andere bonden in de gezondheidszorg had onderscheiden, dat hij een z.g. ‚anti-stakings-clausule‘ kende. De statuten verboden de achterban de arbeid neer te leggen. Nu was weliswaar de staking in Manchester door leden van een der twee andere vakbonden begonnen, maar de leiding van het *R.C.N.* ontveinsde zich niet, dat het virus van de spontane stakingsactie zonder enige twijfel ook de *RCN*-achterban zou aantasten. Vandaar dat er — omdat toch niet tegen te houden viel wat onweerstaanbaar oprukte — stappen werden ondernomen om de statuten maar te herzien. Tegelijkertijd verzocht het *Royal College of Nursing* aansluiting bij de overkoepelende vakcentrale T.U.C., waar het tot dusver buiten was gebleven. Toen mevr. Thatcher in haar brief nadrukkelijk liet blijken, dat zij juist met Trevor Clay wilde praten omdat het *RCN* een anti-stakings-clausule kende, antwoordde deze dat hij alleen wat zag in een gesprek met de andere bonden e r b ij . Maar dat wilde mevrouw Thatcher nu juist niet. Gevolg: het gesprek kwam niet tot stand en de situatie verscherpte zich, mede doordat er weldra ook in tal van andere bedrijfstakken werd gestaakt 3).

Wij schrijven: de situatie verscherpte zich, en we bedoelen daarmee, dat de aktie van de verpleegsters zich als een lopend vuurtje over Groot-Brittannië uitbreidde. We bedoelen er ook mee, dat het terugwijken van de regering na het mislukken van het door Thatcher beoogde gesprek, in het algemeen de stakingsbereidheid stimuleerde. In zoverre sloeg de *Financial Times* de spijker op de kop toen het blad naar Manchester wees als de plaats vanwaar een en ander was uitgegaan. Maar het blad heeft, menen wij, ongelijk wanneer het stelt, dat na ‚Manchester‘ de ‚kwade dagen van weleer‘ plotesling lijken te zijn teruggekeerd. Stakingen en andere vormen van klasse-aktiviteit hebben ook in de jaren na 1984 in Groot-Brittannië niet ontbroken en bij die verschillende vormen zijn er vaak genoeg ook diverse vormen van *zelfstandige strijd* geweest. Verscheidene keren werden die óf door de vakbeweging gebroken, óf door de vakbeweging onder controle, d.w.z. binnen de perken gehouden. Bij de aktie van de verpleegsters was het anders.

3) Men zie het artikel ‚De vakbondswetten van Thatcher, enz.‘ in ons maartnummer.

— 0 —

P E R S B E R I C H T

Ook dit jaar hebben de medewerkers van boekhandel ‚De Rooie Rat‘, Oudegracht 65, 3511 AD Utrecht, weer een lijst samengesteld van de recente literatuur over het thema OOST-EUROPA. Zwaartepunt van de lijst is de Sovejet-Unie, maar ook aandacht voor de overige landen, reisgidsen en tijdschriften. Het overzicht is te verkrijgen door een kaartje te sturen of even te bellen: 030 — 317189.

IN DE CHINESE VOLSREPUBLIC BLIJFT HET HERVORMING WAT DE KLOK SLAAT

Op het in oktober j.l. gehouden kongres van de Chinese ‚kommunistische‘ partij betoogde partijleider Zhao Ziyang, dat ‚een hervorming van de politieke structuur van China de voorwaarde vormt voor een hervorming van de economische structuur‘. In december j.l. hebben wij in *Daad en Gedachte* opgemerkt, dat hij met dergelijke woorden de samenhang tussen economische en politieke hervormingen in zijn land precies op z'n kop zette. Naar onze opvatting dient zich in China als gevolg van de maatschappelijke ontwikkeling de noodzaak van economische hervormingen aan. Naarmate het noodzakelijke en onvermijdelijke hervormingsproces voortschrijdt ontstaat tegelijk daarmee de behoefte aan politieke hervormingen. Het is geenszins zo, dat politieke hervormingen of structuurwijzigingen de voorwaarde vormen voor economische hervormingen. Het is omgekeerd: economische hervormingen scheppen de voorwaarden voor politieke veranderingen en ze maken tevens die politieke veranderingen hoe langer hoe meer gewenst. Hieruit nu is het jongste optreden van Zhao Ziyang te verklaren.

‚Zhao Ziyang‘, zo berichtte de korrespondent van *NRC/Handelsblad* in Peking, ‚heeft opgeroepen tot verdergaande openheid in partij- en staatszaken als voorwaarde voor een betere dialoog en konsultaties tussen regime en volk‘. Dat schijnt ons een hoogst gebrekkige weergave of samenvatting van hetgeen er in feite aan de hand is, ook al maakt deze journalist vervolgens duidelijk, dat Zhao het tempo van de hervormingen wil versnellen. Veel duidelijker taal troffen we aan in *De Volkskrant* van 22 maart, alwaar gebruik werd gemaakt van informatie die verstrekt was door de nieuwsdienst van het Britse dagblad *The Guardian*.

Uit het artikel in *De Volkskrant* blijkt, dat Zhao het gezag van de partij wil vervangen door een hechter juridisch systeem dat overheidsdienaren kan controleren en dat hij voortz van mening is, dat er een nieuwe ondernemingswet moet komen. Op grond van die wet zouden de leiders van de fabrieken ‚echte bevoegdheden‘ krijgen. ‚Het is noodzakelijk‘, aldus wordt Zhao letterlijk geciteerd, ‚dat managers in staat zijn om onafhankelijke besluiten te nemen en dat eigendom en bestuur worden ontkoppeld.‘ De wet, zo voegt de schrijver van het stuk hieraan toe, lijkt de fabrieksdirekteur toe te rusten met meer bevoegdheden tegenover arbeiders en partijfunktionarissen.

Dit alles is maar voor één uitleg vatbaar. De stap die Zhao zet (of zetten wil) is er een waartoe hij genoopt wordt door de nog steeds voortgaande en onstuitbare opmars van de Chinese managersklasse. Als hij pleit voor ‚meer openheid‘ en voor een ‚doorvoering van de democratie tot aan de basis‘, dan pleit hij voor een aanpassing van de politieke bovenbouw der Chinese maatschappij aan haar economische onderbouw, die gevormd wordt door kapitalistische, dat wil zeggen op loonarbeid berustende produktieverhoudingen.

Indien in de berichtgeving over China woorden en begrippen als ‚openheid‘, ‚democratie‘, ‚scheiding van eigendom en bestuur‘, ‚grotere vrijheid‘, enzovoorts, enige zin hebben, dan kan dat slechts deze zijn, dat een samenleving die beheerst wordt door de (met meer bevoegdheden toegeruste) managers, een klasse van ‚vrije‘ loonarbeiders nodig heeft om te kunnen funktioneren. En indien er van ‚betere dialoog en konsultaties‘ wordt gesproken, dan heeft men het over de politieke s c h i j n met behulp waarvan een ‚vrije‘ loonarbeidersklasse moet worden beheerst en onder de duim moet worden gehouden.

In de loop van het vorige jaar werd door waarnemers herhaaldelijk de vraag gesteld of er in China voortgang zou worden gemaakt met het proces van de hervormingen, waaraan de naam van Deng Xiaoping verbonden is ofschoon die hervormingen ook zonder hem op gang zouden zijn gekomen. Wij hebben herhaaldelijk verklaard dat het Chinese

hervormingsproces niet omkeerbaar is en niet kan worden teruggedraaid. De gebeurtenissen in China hebben tot dusver deze zienswijze alleen maar bevestigd. Uit de oproep van Zhao blijkt, dat het in China nog altijd hervorming is wat de klok slaat. En over de noodzaak van die hervorming blijkt onder de leidende figuren nauwelijks verschil van mening te bestaan. Premier Li Peng, een 59-jarige, in Rusland opgeleide technokraat, moge met Zhao de degen kruisen voor wat betreft het geschikte tempo, Li steunt — zoals het een goed technokraat betaamt — in grote lijnen het hervormingsbeleid.

Zhao staat een snellere industrialisering en modernisering voor, opdat de Chinese Volksrepubliek beter zal kunnen concurreren met nieuwe, in het Oosten gelegen industriegebieden als Taiwan, Korea, Hongkong en Singapore. Li Peng vreest van een te snel tempo forse prijsverhogingen en inflatie met als gevolg daarvan sociale spanningen. Hij, Li, wil die spanningen voorkomen dan wel temperen door een langzamer tempo en prijsstabilisatie. Zhao wil de nadelige gevolgen van de door hem noodzakelijk geachte snelle modernisering uit de weg ruimen of afzwakken door middel van de politieke schijn.

Welke weg in China tenslotte zal worden gekozen hangt af van vele factoren en valt moeilijk te voorzien. Maar welke weg men ook zal inslaan, het zal in ieder geval een weg zijn die naar verdere hervormingen leidt.

— 0 —

ZOALS DE OUDEN ZONGEN PIEPEN DE JONGEN

De geschiedenis, schreef eens Karl Marx, herhaalt zich niet altijd in dezelfde vorm. Inderdaad: niet altijd, maar soms toch wel. Vele jaren geleden, toen mr. Backx afscheid nam van de Scheepvaartvereniging Zuid, de organisatie van de Rotterdamse havenbaronnen, verscheen op diens afscheidsreceptie ook de toenmalige bestuurder van de vervoersbond, die Backx vele jaren lang als gesprekspartner bij de cao-onderhandelingen tegenover zich had gehad. Ze noemden elkaar „mijn vriend” en gaven uiting aan hun wederzijdse waardering en hun wederzijds respect.

Midden december vorig jaar nam Backx opvolger Zeebregts, die acht jaar lang diens functie heeft vervuld, op zijn beurt afscheid. Bij die gelegenheid speelde zich vrijwel hetzelfde toneel af als destijds bij het afscheid van Backx. Twee vertegenwoordigers van de vervoersbond FNV, Ger Ros, die jarenlang Zeebregts tegenspeler is geweest en Paul Rosemöller, zijn tegenspeler (of liever gezegd zijn ‚tegenspeler’ — tussen aanhalingstekens) kwamen hun opwachting maken. En evenals Backx destijds had gedaan, zo uitte ditmaal ook Zeebregts zijn waardering voor beide vakbondsbestuurders. Zeebregts verklaarde, dat Rosemöllers opstelling tijdens het jongste stukgoedconflict in de Rotterdamse haven hem ‚goed had gedaan’.

Omgekeerd lieten ook de beide ter receptie verschenen vakbondsmensen zich niet onbetuigd. „Voor ons bent u geslaagd” zei Ger Ros. Rosemöller overhandigde werkgeversvertegenwoordiger Zeebregts een geschenk 1).

Hoe zei Backx het destijds ook weer? O ja, dat er een schijngevecht werd gevoerd. „Wij voeren aan de onderhandelingstafel alleen maar een komedie op ten behoeve van onze respectievelijke achterban.”

1) We baseren ons op een klein verslag in het *Rotterdams Nieuwsblad* van 16 december 1987.

— 0 —